

Міністерство освіти і науки України  
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара



## **АСПЕКТИ ГУМАНІЗУЮЧОГО ВПЛИВУ ОСВІТИ НА ОСОБИСТІТЬ**

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції  
до 100-річчя Дніпровського національного університету  
імені Олеся Гончара*

*25-27 жовтня 2017 року*

Дніпро  
2017

УДК 159.98  
ББК 88.4 (4Укр)Я431  
А 90

**Редакційна колегія:**

- Носенко Е. Л.** – д-р психол. наук, проф., член-кор. НАПН України, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Аршава І. Ф.** – д-р психол. наук, проф., завідувач кафедри загальної психології та патопсихології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Волков Д. С.** – канд. психол. наук, доц., доцент кафедри загальної психології та патопсихології, декан факультету психології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Ткаченко Н. В.** – канд. психол. наук, доц., завідувач кафедри соціальної психології та психології управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Нетьосов С. І.** – канд. пед. наук, доц., в.о. завідувача кафедри педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Грисенко Н. В.** – канд. психол. наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
- Лазаренко В. І.** – канд. соц. наук, доц., доцент кафедри соціальної психології і психології управління, керівник Психологічної служби Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

А 90 Аспекти гуманізуючого впливу освіти на особистість: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро, 25-27 жовтня 2017 року. – Дніпро: В.: Літограф, 2017 – 208 с., ISBN 978-617-7540-09-9

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти гуманізуючого впливу освіти на особистість», присвяченої аналізу світоглядних уявлень щодо ролі освіти у гармонійному розвитку особистості, її відбиття у самосвідомості та самореалізації людини, особливостей соціалізації осіб з порушеннями психофізичного розвитку у межах інклюзивної освіти, а також діяльності психологічних служб навчальних закладів різних рівнів у сприянні всебічному розвитку особистості в процесі навчання.

Видання призначено для науковців, аспірантів, студентів спеціальності «Психологія» та фахівців у галузі практичної психології.

УДК 159.98  
ББК 88.4 (4Укр)Я431

**Всі матеріали друкуються в авторській редакції.**

ISBN 978-617-7540-09-9

© Колектив авторів, 2017.

<b>А. С. Дмитриковська, Н. В. Фролова</b> ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	180
<b>О. В. Дрозач</b> ГУМАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ.....	181
<b>І. В. Дроздова, В. В. Храмцова, Ю. О. Гончар, І. А. Колганов</b> МОЛОДІ ОСОБИ В ФОКУСІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПРО ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.....	183
<b>І. І. Закорецька, З. П. Бондаренко</b> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ.....	184
<b>А. П. Катлан, Н. В. Фролова</b> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.....	186
<b>В. В. Корнієнко</b> ПРО ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ З ОРГАНІЧНИМ УРАЖЕННЯМ ГОЛОВНОГО МОЗКУ.....	187
<b>В. В. Корнієнко, О. І. Козіна</b> ПРО ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ З ОРГАНІЧНИМ УРАЖЕННЯМ ГОЛОВНОГО МОЗКУ РІЗНОГО ГЕНЕЗУ.....	190
<b>С. І. Нетьосов, А. В. Федіско</b> СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФОРМА ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ ІЗ ЗПР У СУСПІЛЬСТВО.....	192
<b>Н. В. Никоненко, О. О. Кравченко</b> ЗАСТОСУВАННЯ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ СЛАБОЧУЮЧИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	194
<b>Н. В. Никоненко, А. Л. Мелікян</b> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ.....	196
<b>Н. В. Никоненко, А. В. Тріпутіна</b> СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ СЛАБОЧУЮЧИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	197
<b>В. В. Огоренко</b> ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ДИАГНОСТИКИ ПУТЕМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОМПЬЮТЕРНОГО ТЕСТИРОВАНИЯ.....	199
<b>А. Є. Перетяцько, Н. В. Фролова</b> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОЛЕМИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	201
<b>М. Е. Ревега, Н. В. Фролова</b> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	202
<b>К. О. Тичина</b> ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У СІМ'ЯХ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ТПМ.....	203
<b>А. В. Ягодинська, Н. В. Фролова</b> СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМ НЕЗРОЩЕННЯМ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ.....	205
<b>С. Я. Яновська</b> ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ ТА ОБМЕЖЕНЬ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ОСІБ З ШЕМІЧНИМ МОЗКОВИМ ІНСУЛЬТОМ У ПІДГОТОВЦІ МЕДИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ І РЕАБІЛІТОЛОГІВ.....	207

У працях Л. Каннера виділені характерні когнітивні й поведінкові особливості дітей раннього віку з аутичним спектром, які необхідні для розуміння специфіки навчання та соціального розвитку досліджуваної категорії осіб, а саме: нездатність у дитинстві емоційно відповідати матері; відгородженість від зовнішнього світу з ігноруванням зовнішніх подразників і, в той самий час, страх перед гучними рухомими об'єктами; обмеженість використання мови для комунікації, відставлена ехолоалія, буквальність у розумінні й застосуванні слів, гіперрозвинена механічна пам'ять і труднощі у використанні абстрактних понять, нездатність до символізації у грі, кмітливість у вирішенні сенсомоторних завдань.

Тому на сьогодні питання навчання дітей з розладами аутистичного спектра в освітньому просторі звучить надзвичайно гостро. Саме продумана організація психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом повинна охоплювати такі напрями: створення умов для відповідного безперешкодного навчання та розвитку дитини; підготовка дитини до введення в освітній простір.

Для допомоги таким дітям асистенти, вчителі, соціальні педагоги чи батьки використовують різні методи, які сприяють побудові соціальних відносин, адаптації та соціалізації. На сьогодні одним із таких напрямів роботи з цією категорією дітей є прикладний поведінковий аналіз (АВА-Applied behavior analysis), який почав розроблятися ще в 60-х роках ХХ століття в Каліфорнії Іваром Ловаасом. На його думку, певних проблем з поведінкою дитини можна легко уникнути, якщо вчасно звернутися до поведінкового аналітика. Ключовим для побудови навчального процесу в ППА є поняття «навчання окремими пробами». Кожна проба співвідноситься з триланковою схемою поведінки «інструкція дорослого – відповідь учня – зворотний зв'язок з боку дорослого». Саме з таких окремих проб складається навчання аутистичної дитини самим різним навичкам. Однією з сильних сторін сучасного ППА є позитивна спрямованість навчання: навчальні завдання ставляться завжди в термінах «навчити чомусь учня», а «не позбавити його від чогось». Істотними для навчання за методикою поведінкового аналізу є два поняття: підкріплення і допомога. Вважається, що питання мотивації учня до навчання – це питання правильних обраних підкріплень. Однак хотілось би зазначити, що при навчанні по техніці ППА дуже важливо звертати увагу на осмислення того, що відбувається навколо дитини і на стимулювання його власної ініціативи в спілкуванні.

#### *Література*

1. Аутисты и общество: аутизм как болезнь XXI века [Електронний ресурс].— 2012.— Режим доступу до ресурсу: <https://www.svoboda.org/a/2193315.html>.
2. **Эрц Ю.** Особые дети. Введение в прикладный анализ поведения / Ю. Эрц, О. Малешкевич.— Москва: Бахрах-М, 2015.— 274 с.
3. **Марія М.** Соціалізація інакших: міфи і факти про аутистів [Електронний ресурс] / М. Марковська // УП. Життя.— 2017.— Режим доступу до ресурсу: <https://life.pravda.com.ua/health/2017/04/2/223460>
4. **Тарасова Т.** Проблема аутизму в Україні / Т. Тарасова. // З турботою про дитину.- 2016.- 316 с.

**К. О. Тичина**

*k.tychyna@kubg.edu.ua*

## **ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У СІМ'ЯХ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ТПМ**

*Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*

Сім'я є єдиним складним організмом, до структури якого належать правила, що визначають взаємодію в сім'ї. Міжі сімейної системи регулюють стосунки між підсистемами, а також між її найближчим соціальним оточенням.

Відповідно до теорії сімейних систем М. Боуена сім'я є динамічною сутністю з унікальними характеристиками й потребами, а також складається з людей, які мають свої власні унікальні особливості й потреби. Будь-який член сім'ї впливає на інших, вони взаємопов'язані [1]. Велика кількість зарубіжних робіт, присвячених цій темі, висвітлюють чотири основні підходи: психоаналітичний (Е. Берн, Д. Віннікот, Ф. Дольто, З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Фромм), біхевіористський (К. Андерсон, Б. Бухер, Р. Валер, Дж. Вінкель, Дж. Доллард, Х. Кінг, Н. Міллер, Д. Моррісон, О. Ловаас, Р. Петерсон), гуманістичний (Дж. Боулбі, Т. Гордон, М. Ейнсворт, К. Роджерс,) та системний (Дж. Белскі, А. Варга, К. Красильнікова, С. Мінухін, В. Сатір, Д. Шеффер).

Сучасний системний підхід до вивчення сім'ї враховує факт взаємовпливу членів родини один на одного, при якому зміни, що відбуваються з одним членом сім'ї провокують зміни в інших її підсистемах. У дослідженнях зарубіжних авторів (М. Краузе, Ф. Маттеят, Д. Оудсхорн, М. Селігман), які вивчають проблеми родин, що виховують дитину з порушеннями у розвитку, сім'я аналізується через вивчення всіх її підсистем, таких як подружжя, дитячо-батьківська та сиблінгова.

Сучасні вітчизняні дослідники (В. Кисличенко, С. Конопляста, І. Мартиненко, І. Марченко, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет), які займаються вивченням міжособистісних стосунків у сім'ях, що виховують дітей з порушеннями мовлення, відзначають наявність виражених передумов для встановлення комунікативного бар'єра з можливим настанням відчуженості і відгородженості у взаєминах батьків та дітей. У деяких родинах значущі дорослі схильні розглядати таких дітей як менш перспективних в соціальному плані в майбутньому.

За результатами досліджень С. Коноплястої та В. Кисличенко у більшості родин, що виховують дітей із незрощенням верхньої губи та піднебіння, спостерігалось зниження емоційного фону, недостатнє усвідомлення батьками необхідності цілеспрямованого розвитку когнітивної сфери малюків, відчуття недостатності спільної діяльності з дорослими або спільних ігрових дій, що гальмує формування комунікативної поведінки дитини в цілому [3; 5].

Дослідження І. Мартиненко показали, що для батьків дітей із системними порушеннями мовлення характерне недостатнє усвідомлення комунікативних труднощів у типових ситуаціях спілкування в сім'ї, які пов'язані з комунікативно-особистісною інфантильністю дітей означеної категорії [6]. Ставлення цих батьків таке ж як у родинах, які виховують дітей без мовленнєвих порушень. Водночас, ігнорування порушень дітей не допомагає їх виправленню. Вищезазначене підтверджує висновки В. Ткачової, що саме порушення мовлення або повна його відсутність є передумовою до виникнення комунікативного бар'єра в дитячо-батьківських стосунках [8].

На думку І. Марченко, формування адекватних батьківських установок щодо проблеми безмовленнєвих дітей із питань комунікативної поведінки повинно відбуватись шляхом активного включення батьків до корекційного процесу [7].

Характерним для сімей, які виховують дітей із заїканням, є опис таких аспектів, як: існування у батьків особливих психічних станів і під їх впливом уявлень про саме мовленнєве порушення і про свою дитину, яка страждає заїканням; характер особистісних реакцій значущих дорослих на порушення мовлення дитини і ставлення до неї під впливом особистісних реакцій; а також формування у неї під впливом реакцій батьків уявлень про шляхи і методи подолання мовленнєвих труднощів (В. Кондратенко) [4].

Емоційні переживання в дитячій підсистемі також ставали предметом цілого ряду досліджень. Брати і сестри маленьких дітей з порушеннями, як і їхні батьки, можуть відчувати провини, сором і страх. Це є наслідком нерозуміння подій, що відбуваються в сім'ї. Батьки, перебуваючи постійно в стані напруги і оберігаючи почуття дітей в сім'ї, можуть в тій чи іншій мірі приховувати те, що відбувається. На тлі загальної напруги брати і сестри, переживаючи змішані почуття, відчують страх «заразитися» такою ж «хворобою» або втратити «любов батьків», що в майбутньому

формує складні і суперечливі стосунки між братами і сестрами, один з яких має порушення в розвитку [2].

Підсумовуючи аналіз теоретичних джерел з проблем сім'ї, в якій виховують дитину з ТПМ, наголосимо, що в більшості випадків її розглядають через призму проблем самої дитини. Вважається достатнім обмежитись методичними рекомендаціями батькам з питань навчання і деякими порадами, які стосуються виховання дитини. Однак, як свідчить практика, такий вплив, незважаючи на старання і зусилля з боку спеціалістів, виявляється недостатнім, оскільки не враховується один із аспектів, який потребує особливої уваги, а саме врахування системного підходу до вивчення та корекції взаємовідносин у родині. На наш погляд, вирішення проблеми міжособистісних сімейних стосунків варто шукати у сфері реалізації корекційного впливу не тільки на дитину з ТПМ, але й на її батьків та сіблінгів, на що і будуть спрямовані наші подальші дослідження.

#### *Література*

1. **Bowen M.** Family therapy in clinical practice / M. Bowen.— New York: Aronson, 1978.— 214 p.
2. **Калинникова Л.** Социально-психологический аспект образа жизни семей, имеющих детей с тяжелыми нарушениями развития раннего возраста: теоретический анализ зарубежных исследований / Л. Калинникова, М. Магнуссон // Вестник Поморского Университета. — 2009. — № 2. — С. 100–107.
3. **Кисличенко В. А.** Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / В. А. Кисличенко.— К., 2011.— 20 с.
4. **Кондратенко В.** Заїкання: феноменологія та основні напрями реабілітації: посіб. для ВНЗ / В. Кондратенко, В. Ломоносов.— К., 2006.— 70 с.
5. **Конопляста С. Ю.** Психолого-педагогічні основи комплексної корекції мовленнєвого розвитку дітей з риналолією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / С. Ю. Конопляста.— К., 2010.— 46 с.
6. **Мартиненко І. В.** Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення: моногр. / І. В. Мартиненко.— К.: ДІА, 2016.— 308 с.
7. **Марченко І. С.** Особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення [Електронний ресурс] / І. С. Марченко // Логопедія.— 2013.— № 3.— С. 52–56.— Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped\\_2013\\_3\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/logoped_2013_3_12)
8. **Ткачева В. В.** Технологии психологического изучения семей, воспитывающих детей с отклонениями в развитии [Електронний ресурс] / В. В. Ткачева // УМК «Психология». — 2006.— Режим доступу до ресурсу: <http://sdo.mgaps.ru/books/K17/M13/p2/1.pdf>.

**А. В. Ягодінська, Н. В. Фролова**

*alinayagodinskayas@gmail.com*

## **СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМ НЕЗРОЩЕННЯМ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ КОМПЕНСУЮЧОГО ТИПУ**

*Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

Актуальною проблемою сьогодення є питання соціалізації дітей з вадами мовленнєвого розвитку. Серед мовленнєвих розладів риналолію вважають тяжкою вадою, подолання якої потребує тривалого часу. Народжуваність дітей із вродженим незрошенням верхньої губи і піднебіння (ВНГП) сьогодні має стійку тенденцію до збільшення як в усьому світі, так і в Україні зокрема. Вади мовлення заважають повноцінному становленню особистості [5]. Тяжкість зазначеного дефекту визначається не тільки зовнішньою аномалією, складними морфологічними та функціональними порушеннями, а й соціальною та психологічною напруженістю, комунікативним дискомфортом, труднощами особистісної та соціальної адаптації.